

УДК 101.3(075.8)

ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

У СПРАВІ АДАПТУВАННЯ ЛЮДИНИ ДО СУЧАСНОГО СВІТУ

Рибка Наталя

У статті підкреслюється актуальність проблеми відчуження у глобальному інформаційному суспільстві та складності у соціальному адаптуванні, які зараз відчуває практично кожна людина. З'ясовується, що найбільшим потенціалом у справі адаптування людини до сучасного світу є набуття людиною в процесі виховання та навчання специфічних знань, завдяки яким би людина впродовж всього життя зберігала психічну стійкість та здатність до адекватного відображення світу, себе та свого місця в світі.

Однією з найефективніших стратегій адаптації людини до сьогодення автор статті вважає засвоєння філософських знань.

В умовах академічного капіталізму філософська спільнота здійснює «практичний поворот». Внаслідок цього популяризує філософську дисципліну «Практична філософія», яка покликана вирішувати конкретні життєві питання людини.

У статті аналізується та критично розглядаються переваги та недоліки дисципліни «Практична філософія», майбутні ризики відмови від теоретичної філософії.

Ключові слова: *практична філософія, теоретична філософія, соціальна адаптація, відчуження.*

Сучасної людині доводиться адаптуватись у соціальному середовищі нового глобального інформаційного суспільства, по суті ворожому його фізіології та психіці. Протягом всього свого життя людина стикається з таким величезним масивом різноманітної інформації, до якої вона ще не пристосована ні фізично, ні психічно, в наслідок цього масово виникають явища відчуження (соціальна напруга, одночасно із тотальною роз'єднаністю, відчуженістю), що супроводжуються погіршенням функціонального стану організму людини, дезінтеграцію психічної діяльності (психічна нерівноваженості, агресивності, жорстокості) сприяє виникненню багатьох суспільних ризиків та загроз.

На тлі індивідуальних ризиків, суспільна свідомість теж знаходиться у стані розірваності, відсутності органічної єдності своїх елементів. Різко дисонує розуміння актуального типу людини у соціальній сфері та у сфері виробництва та науки. Перша потребує людину-конформіста, завдяки якій можна було б легко підтримувати звичні соціальні відносини, а сфера виробництва та науки вимагає від людини бути творцем, який безупинно штовхав би їх вперед. Ось чому проблема адаптування людини в умовах глобального інформаційного пресингу актуальна як ніколи.

Справа у тім, що основне навантаження на людину – це навантаження психічне, оскільки людина живе у специфічному світі – у просторі смислів, сенсів, розуміння, уявлень, у специфічній соціальній реальності, світі моделей та симулякрів. Як зазначає О.А. Лосева: «сучасна людина живе в світі, де духовне і

моральне повсюдно підміняється соціальним і раціональним ... В результаті цілого ланцюжка перетворень в галузі фундаментальних констант виник соціорациональний тип людської особистості: вторинне витіснило первинне і породило образ, який практично не відбиває сутність сучасної людини. Продукт суспільства, він весь зовні і слід ззовні вселяється правилами поведінки. Завдяки вживанню у міф про вирішальну роль соціального середовища, він отримав цілу низку переваг, перш за все, витіснення будь-якої ідеї особистої відповідальності за свої вчинки. Тому раціональність нинішньої людини набуває характеру видимості»[9].

Отже негативні, для індивіда, психічні і фізичні явища є прояви неадекватного сприйняття світу, не розуміння світу, себе самого та свого місця в цьому світі. У філософії та психології подібне набуло назви – «відчуження», котре являє собою таке ставлення людини до навколишнього світу і до себе, при якому він сам, значимі інші і продукти його діяльності, усвідомлюються ним як протилежні йому самому (від розходження до повного несприйняття та ворожості), що відбивається у відповідних переживаннях суб'єкта (відособленості, самотності, відкиданні, втрати Я) і супроводжується поведінкою, що відрізняється від загальноприйнятих норм і правил [10].

Отже, як визначають психологи [10] особистість формується в результаті протікання двох протилежних процесів: ідентифікації та відчуження, а проблеми в розвитку особистості виникають тоді, коли баланс між ідентифікацією і відчуженням порушений і зрушає у бік відчуження. Психологи наполягають на тому, що подолання відчуження можливо шляхом формування якостей невідчуженої особистості, тобто навичок адекватної самоідентифікації, нормалізації відносин зі значущими іншими в основних сферах життєдіяльності.

Постає запитання – як можливо допомогти людині адаптуватись в умовах глобального інформаційного суспільства, яке породжує явища «відчуження», які існують механізми та можливості у цьому відношенні?

Під «адаптацією» тут ми будемо розуміти саме «соціальну адаптацію», яка є спробою не стільки пристосуватися, скільки контролювати складну і хаотичну соціальну систему, що швидко розвивається. Соціально адаптована людина – це суб'єкт суспільних відносин, яка у процесі подолання людиною проблемних ситуацій сама визначає своє ставлення до проблемної ситуації. Зміст соціальної адаптації – у формуванні необхідних (якщо можна так сказати, то найбільш цінних) знань, умінь, навичок, що дозволяють швидко і ефективно вирішувати важкі ситуації, вибирати той оптимальний варіант життєдіяльності, який буде відповідати як нормам, цінностям, вимогам даного соціуму, так і потребам і особливостям самої людини, тобто сприяти його самореалізації, самостановлення в суспільстві [12].

Існуюча система соціальних зв'язків так влаштована, що всі ці якості, вміння тощо, формуються особливою інституцією – системою освіти, а отже, зважаючи на вищевикладене, діюча та ефективна допомога у справі адаптування людини до сьогодення, може бути надана людині тільки зі сторони системи

освіти. Як це не банально, але освіта, переважно, вибудовує в індивіді ту систему знань, переконань, які породжують/чи не породжують відчуження, здатність протиставляти себе головним тенденціям сучасності – комерціалізму, споживацтву, зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я.

Але всередині самої системи освіти, яка все більше і більше комерціалізується, проявляються загальні закони формування і функціонування сучасних суспільних відносин: антагонізм, нерівність, роз'єднаність, орієнтованість на комерційний інтерес, прагнення перетворити іншу людину в засіб власного егоїстичного інтересу, обмеженість класово зумовлених перспектив індивідуального розвитку і т.д. Система масової освіти і виховання завжди відтворює саме ті соціальні типи особистості, які заздалегідь запрограмовані існуючими суспільними відносинами, бере участь не тільки в відчуженні особистості, в відтворенні необхідних умов суспільного виробництва [2].

Ще у середині минулого віку Е.В. Льєнков [6] критикуючи систему сучасної освіти, де засвоєння знань перетворилося в конвеєрний процес, суб'єкт-об'єктні відносини рідко виникають, учень не співвідносить отримані знання із навколишнім світом, втрачають просторові орієнтири, ціннісні мотивації, людина не розуміє, навіщо йому все це треба знати, а підручники побудовані так, що не питання та постановка проблеми передують викладенню матеріалу, а навпаки питаннями закінчуються або, що ще гірше, тестовими завданнями, що перевіряють чисто вербально засвоєння навчального матеріалу. Е.В. Льєнков вважав, що необхідно: «з'єднати, нарешті, процес оволодіння міцними основами сучасної науки з процесом виховання розуму, здатності мислити ...» [6:89]

«Навчити мисленню, виховати розум» повноцінно здатна тільки одна навчальна дисципліна – філософія. Оскільки філософія пропонує раціоналізувати, замислюватись, зважувати та зіставляти різні позиції, аналізувати їх підстави і їх наслідки для конкретного життя. Як різновид раціональної рефлексії, філософія має здатність чинити величезний вплив на внутрішній світ людини, оскільки її мова здебільшого виступає мовою, об'єднуючим категоріальні і метафоричні засоби.

Слід зауважити, що викладання філософії – це, перш за все, соціальний процес формування мислення суб'єкта діяльності в конкретних історичних умовах його існування, що обумовлено прагненням звернути увагу на підстави, що сприяють, незважаючи на всю складність сучасних історичних умов існування філософії у ВНЗі, формуванню творчого мислення в студента, і саме тому, цей соціальний процес не співпадає із ідеалами суспільства споживання.

Відношення до філософії в сучасному світі дуже неоднозначне, що визначається різко зростаючим темпом життя (недоліком сил і часу для забезпечення самого необхідного), широким поширенням надлишкової інформації, симулякрів, прагматичних критеріїв формування особистості. Багатьом філософія заважає, відволікаючи їх від меркантильних цілей і способу життя, де превалує розум.

У суспільній думці, все ж переважає упередження, що філософія в силу своєї граничної абстрактності прикладні завдання вирішувати не може. Внаслідок цього, викладання філософії, в умовах тотальної прагматизації та академічного капіталізму, звужується, підміняється прочитанням літератури та т. інше [11].

Вочевидь, для того, щоб інтерес до філософії не вщухав, та спробах поліпшити ситуацію із викладанням філософії, здійснюються різноманітні популяризаторські заходи, ініціативи, започатковуються проекти та кампанії по рекламуванню філософії [15].

Одним із найвідоміших в Україні є проект «ребрендинг філософії», започаткований у 2015 році при Інституті філософії ім. Г.С. Сковороди Національної академії наук України. Як зазначають самі організатори, назва «ребрендинг» – метафорична, та має на меті популяризувати філософію, встановити зв'язок із культурою, надати публічності. А, отже, всі дискусії, обговорення, нововведення – мають за мету привертання уваги до такого важливого, але занедбаного, пласту інтелектуальної культури – до філософії, а ще більш – до фахової спільноти, якій в несприятливих умовах трансформування освіти в Україні суттєве погіршення становища [15].

Саме одним із таких маркетингових ходів подібно до західних колег, які за законами маркетингу, вводять нову назву – «Critical thinking», або ж Great Curriculae Book – старому явищу, українські філософи активно рекламують філософське знання під назвою «Практична філософія», з «Практичної філософії» видаються підручники, вводяться навчальні курси практичної філософії, відкриваються кафедри практичної філософії, проводяться численні презентації тощо.

Існують різні точки зору на те, чим насправді являється практична філософія. Класичним вважається розрізнення на теоретичну і практичну філософію, при цьому під практичною розуміється вчення про мораль і людський обов'язок, розуміння практичної філософії як прикладної етики http://society.polbu.ru/tygashev_philoactivity/ch09_i.html. [4,14]

Але не всі фахівці погоджуються із цим, так С.О. Тюгашев вважає, що поділ теорії та практики філософії сприймається як явище недавнє, у підтвердження цього, на матеріалі античної філософії, приводить приклади життя та творчості мудреців, що діяли практично [14].

Досліджуючи «практичний поворот» у філософії, О. Гомілко [3], визначає практичну філософію (як результат «практичного повороту») філософією, що «...постає практичною сферою знань, що забезпечує мислення, виявляється, з одного боку, надійним захистом від маніпуляцій та брехні сучасного світу, а з іншого - допомагає знайти шлях до щастя та злагоди у житті кожної людини та світу в цілому» [3:338], вказує на те, що для практичної філософії «практичний характер є не випадковою ознакою, а іманентною сутністю», оскільки «сучасний світ викриває глухі кути та безсилля класичної модерної філософії у вирішенні проблеми захисту людського мислення» [3:327], чим підтверджує нашу гіпотезу

про те, що адаптуватись сьогодні людині може допомогти вміння самостійно мислити.

Справжній «адвокат практичної філософії», автор численних підручників та статей з практичної філософії, засновник Центру практичної філософії, практики філософського консультування у Росії Л.Е. Балашов вже більше ніж десятиріччя активно популяризує її, вважає, що практична філософія – це та частина філософії, яка намагається безпосередньо впливати на життя людей, через філософські тексти й мови, через живе спілкування філософів з людьми, через філософські бесіди людей один з одним [1:9]. Л.Е. Балашов, до безумовних переваг Практичної філософії, відносить те, що вона спонукає, в процесі живого спілкування, адресно та індивідуально, за допомогою думки, до правильних дій і відвертає від помилкових, поганих дій; впливає на людей силою думки за посередництвом слова, переконання; висвітлює зв'язок загального і одиничного (окремого); зв'язує фундаментальних філософських і конкретних життєвих питань. Практична філософія дозволяє вибрати індивідуальний підхід до кожного, отримати емоційний відгук, розвинути їхні потреби і мотиви [1].

І все ж, на думку автора, поділ філософії на теоретичну та практичну, умовний. Їх органічний зв'язок констатує М.С. Савкин [13:160], він вважає, що теоретична та практична (прикладна) «взаємопов'язані таким чином, що перша забезпечує можливість існування другої, бо прикладна є не що інше, як додаток першої до різних сторін, аспектів, основ буття і пізнання, а також обставин, ситуацій реального життя. Разом з тим прикладна філософія знаходить певну відносну самостійність, маючи власні завдання, цілі та методи».

Здебільшого, поділ визначається тими соціально-політичними чинниками, що впливають на стан та місце філософії в суспільній свідомості. Так, коли статус філософії був найвищий – античний період, то і філософське знання розумілось та було затребуване у всій своїй цілісності. Коли ж соціальна ситуація обертається не на користь філософії – здійснюється політики «поділай – та владарюй», філософію позбавляють її цілісності, із метою послабити, шляхом вип'ячування якоїсь однієї сторони. В сучасних умовах, коли філософське знання загрожує стабільності суспільству споживання та ілюзії демократії, філософія популяризується у вигляді Практичної філософії.

Сучасні фахівці, говорячи про Практичну філософію, звичайно, говорять про можливість практичного використання законів, принципів, категорій, положень філософії, застосування досягнутого багатовіковим розвитком філософії колосальним багажем мудрості і знань у реальному повсякденному діяльності [13]... Але таке розуміння демонструє вузько інструменталістський, утилітаристський підхід, в наслідок якого складається хибне враження, що можна використовувати філософські знання, як таблицю множення... Бо філософія – це спосіб мислення, світогляд, засвоєння якого призводить до зміни особистості, до її актуалізації. Існує безліч прикладів (і історичних і сучасних), коли можновладець чи топ-менеджер, зацікавившись філософським способом вирішення проблем, взагалі кидали звичне життя, кардинально змінювали сферу

життєдіяльності. Історія філософії показує, неважливо засвоює (безумовно, при умові якісного, глибокого, щирого засвоєння) людина філософію взагалі, чи її складові, структура її особисті, мотиви діяльності, система цінностей змінюються. Існує реальний ризик, що банкір після курсу філософії не стане кращим банкіром аніж був... він просто може перестати ним бути! Отже, замість того, щоб підраховувати прибутки від вивчення Канта чи Гегеля, необхідно прогнозувати та моделювати тип особистості, яка виникне після засвоєння тієї чи іншої філософської системи, співвідносити ці моделі із дійсністю, оцінюючи можливі наслідки.

Ще одне зауваження можна зробити у бік тих, хто вважає що достатньо однієї практичної філософії – це проблема «застосування знань у житті, в практиці». Апологети практичної філософії вважають, що теоретична не надає можливості перевірити знання на практиці, що філософське теоретичне знання настільки відірване від життя, що її саму не відображає. Взагалі то проблема складностей «застосування» знання до предмету» то педагогічна проблема, Е.В. Ільєнков [5] свого часу дав аналіз цього феномену на прикладі педагогіки. Він говорить про необхідність організації особливої форми діяльності, що спрямована безпосередньо на предмет. Діяльність, яка змінює предмет, а не образ його. Бо тільки в ході цієї діяльності вперше і виникає образ, таким чином наочне уявлення предмета, а не «схеми», апіорі заданій словесної інструкцією, «правилом».

Отже, Практична філософія має розумітись не як дидактичний метод, призначений вирішити проблему засвоєння філософського знання в університетах, а як спроба подолати прірву між філософською теорією та життєвою практикою. Але навчальні посібники, підручники з Практичної філософії, що вже почали масово з'являтись на книжковому ринку, характеризуються відсутністю системного підходу до вивчення філософії. Це полягає у спрощеному розумінні змісту Практичної філософії, як частини філософського знання (без історії філософії, без онтології, без гносеології тощо). До честі авторів вітчизняного підручника «Основи практичної філософії» [7,8] їх подання Практичної філософії не сприймається у відриві із теорією, авторський колектив спромігся викласти основні питання практичної філософії у дусі академічної традиції, не примітивізуючи і не спрощуючи, а навпаки, вимагаючи у читача високого рівня філософської культури.

Але питання про формати викладення, про вироблення нових підходів до викладання Практичної філософії залишається відкритим, оскільки, не зважаючи на безумовні переваги Практичної філософії, все ж це частина філософії, а частина, не може бути досконаліше аніж ціле.

Резюмуючи, зауважимо, що справа адаптації людини у сьогоднішні – надскладна задача, яка потребує величезних ресурсів, перш за все, інтелектуальних, від самої людини. Очікувана допомога може бути знайдена в колі філософських знань, за умови, що у процесі виживання, в умовах академічного капіталізму, філософська спільнота не вульгаризує, не опошлить і

спростить філософію на стільки, що вона втратить свої цілющі якості.

Список літератури:

1. Балашов Л.Е. Практическая философия или софология/ Л.Е. Балашов. – 2-е издание, с изменениями, расширенное. М.: 2007. – 574 с.
2. Гавриленко, И.Н. Отчуждение личности при капитализме средствами образования и воспитания [Текст] /И.Н. Гавриленко; Ред. Швидченко Л.А. – К.-Одесса: Вища шк., 1986. – 160 с.
3. Гомілко О. «Практичний поворот» у філософії та практика її викладання // Філософська освіта в Україні: історія і сучасність: [колективна монографія / Ткачук М. Л. ... [та ін.]; Національний університет "Києво-Могилянська академія". – Київ: [Аграр Медіа Груп], 2011. – с. 319-338.
4. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник/ А.М. Єрмоленко. – К: Лібра, 1999. – 488 с.
5. Ильенков Э.В. Философия и культура (Мыслители XX века)/Э.В. Ильенков// М.: Политиздат, 1991. – С.381-387.
6. Ильенков Э.В. Школа должна учить мыслить. /Э.В. Ильенков//М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2002. – 112 с.
7. Лой, А.М. Основы практичної філософії: підручник/ А.М. Лой, А.О. Баумейстер, Т.І. Ящук та ін. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. – 531 с.
8. Лой, А.М. Основы практичної філософії: підручник/ А.М. Лой, А.О. Баумейстер, Т.І. Ящук та ін. – Вид. друге, вип. та доп. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2016. – 432 с.
9. Лосева О.А. Культурологические парадигмы личности XXI века // Философия и общество. – 2008. – №2. – С. 72-73.
10. Попова, О.А. Преодоление социального отчуждения как условие снижения делинквентности в подростковом возрасте [Текст]: автореферат дис. ... канд. психол. наук: 19.00.13: защищена 19.11.2010 / О.А. Попова; [Тамбовский гос. ун-т им. Г. Р. Державина]. – Тамбов, 2010. – 25 с.
11. Рыбка Н.М. «Споживання» філософії у ВНЗ/ Н.М. Рыбка// Матеріали Міжнародної наукової конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського– 26-27 травня. – Одеса, 2015. – С.130-133.
12. Ростовцева М.В. Философский смысл понятия «Социальная адаптация»/ М.В. Ростовцева, А.А. Машанов// Вестник КрасГАУ. – 2012. – №6. – С.288-292.
13. Савкин Н.С. Возможности прикладной философии/ Н.С. Савкин// Философия и общество. – 2015. – № 3-4. – С.155-165.
14. Тюгашев Е.А. Философская деятельность: горизонт безопасности (Теоретикометодологический анализ)/ Е.А.. Тюгашев. – Новосибирск, 2000. – Режим доступа: http://society.polbu.ru/tygashев_philoactivity/ch09_i.html.
15. Ясна І. Чи потрібен «ребрендинг» українській філософії?/ І. Ясна // Філософська думка, 2015, – №6 – С. 23-38.

Наталія Рыбка

ПРАКТИЧЕСКАЯ ФИЛОСОФИЯ ДЛЯ АДАПТАЦИИ ЧЕЛОВЕКА К СОВРЕМЕННОМУ МИРУ

В статье подчеркивается актуальность проблемы отчуждения в глобальном

информационном обществе и сложности в социальной адаптивности, которые сейчас испытывает практически каждый человек. Выясняется, что наибольшим потенциалом в деле адаптации человека к современному миру является приобретение человеком в процессе воспитания и обучения, специфических знаний, благодаря которым бы человек на протяжении всей жизни сохранял психическую устойчивость и способность к адекватному отражению мира, себя и своего места в мире.

Одним из наиболее эффективных стратегий адаптации человека к современности автор статьи считает усвоения философских знаний.

Апологиеты практической философии считают, что теоретическая философия не предоставляет возможности проверить знания на практике, что философское теоретическое знание настолько оторвано от жизни, ее же не отражает. Поэтому, в условиях академического капитализма философское сообщество осуществляет «практический поворот».

В результате популяризирует философскую дисциплину «Практическая философия», которая призвана решать конкретные жизненные вопросы человека. Существуют различные точки зрения на то, чем на самом деле является практическая философия. Классическим считается различия на теоретическую и практическую философию, при этом под практическим понимается учение о морали и человеческий долг, понимание практической философии как прикладной этики. Практическая философия должна пониматься не как дидактический метод, а как попытка преодолеть разрыв между философской теорией и жизненной практикой.

В статье анализируется и критически рассматриваются преимущества и недостатки дисциплины «Практическая философия», будущие риски отказа от теоретической философии.

Ключевые слова: практическая философия, теоретическая философия, социальная адаптация, отчуждение.

Nataliia Rybka

PRACTICAL PHILOSOPHY FOR IMPROVING THE HUMAN ADAPTATION TO THE MODERN WORLD

The article emphasizes the relevance of alienation in the global information society and the complexities of social adapt, which now feels almost everyone. It turns out that the greatest potential in the case of human adaptation to the modern world is to acquire specific knowledge man in the process of education and training. Thanks to this knowledge a person can maintain lifelong mental stability and ability to adequately reflect the world.

One of the most effective strategies for adaptation to the present, author believes, assimilation of philosophical knowledge.

Experts believe that practical philosophy has many advantages over theoretical philosophy. Theoretical philosophy does not provide the possibility to test knowledge in practice and philosophical theoretical knowledge so divorced from life and does not reflect life. Therefore, in terms of academic capitalism philosophical community has "practical turn".

There are different views on what is practical philosophy. In philosophical classics considered philosophical divide knowledge into theoretical and practical. In practical philosophy to understand the doctrine of moral and human duty. Also consider the practical philosophy of ethics. But practical philosophy must be understood not as a didactic method, but as an attempt to bridge the gap between philosophical theory and practical life.

So, promotes philosophical discipline «Practical Philosophy», which is designed to

address specific vital issues of man.

The article analyzed and critically reviewed the advantages and disadvantages of discipline «Practical philosophy».

Keywords: practical philosophy, theoretical philosophy, social adaptation, alienation.

References

1. Balashov L.E. (2007) Prakticheskaya filosofiya ili sofologiya [Practical philosophy or sophology]/ L.E. Balashov. – 2-e izdanie, s izmeneniyami, rasshirenoe. M.: 2007. – 574p.
2. Gavrilenko, I.N. (1986) Otchuzhdenie lichnosti pri kapitalizme sredstvami obrazovaniya i vospitaniya [The alienation of the individual in capitalism the means of education and training] /I.N. Gavrilenko; Red. Shvidchenko L.A. – K.-Odessa: Vischa shk., 1986. – 160 p.
3. Homilko O. (2011) «Praktychnyi povorot» u filosofii ta praktyka yii vykladannia ["Practical turn" in philosophy and practice of teaching]// Filsofska osvita v Ukraini: istoriia i suchasnist: [kolektyvna monohrafiia / Tkachuk M. L. ... [ta in.] ; Natsionalnyi universytet "Kyievo-Mohylianska akademiia". – Kyiv: [Ahrar Media Hrup], 2011. – pp. 319-338.
4. Iermolenko A.M. (1999) Komunikatyvna praktychna filosofiiia. Pidruchnyk [Communicative practical philosophy. Textbook]/ A.M. Yermolenko. – K: Libra, 1999. – 488 p.
5. Ilenkov E.V. (1991) Filosofiya i kultura (Myisliteli XX veka) [Philosophy and Culture (Thinkers of the XX century)]/E.V. Ilenkov// M.: Politizdat,1991. – pp.381-387.
6. Ilenkov E.V. (2002) Shkola dolzhna uchit myslit [Schools should teach thinking] /E.V. Ilenkov//M.: Izdatelstvo Moskovskogo psihologo-sotsialnogo instituta; Voronezh: Izdatelstvo NPO «MODEK», 2002. – 112 p.
7. Loi, A.M. (2011) Osnovy praktychnoi filosofii: pidruchnyk [Basics of practical philosophy: the textbook]/ A.M. Loi, AO. Baumeister, T.I. Yashchuk ta in. – K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskiy universytet", 2011. – 531 p.
8. Loi, A.M. (2016) Osnovy praktychnoi filosofii: pidruchnyk [Basics of practical philosophy: the textbook]/ A.M. Loi, AO. Baumeister, T.I. Yashchuk ta in. – Vyd. druhe, vyp. ta dop. K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskiy universytet", 2016. – 432 p.
9. Loseva O.A. (2008) Kulturologicheskie paradigmy lichnosti XXI veka [Cultural identity paradigm of the XXI century]// Filosofiya i obschestvo. –2008. – #2. – pp. 72-73.
10. Popova, O.A. (2010) Preodolenie sotsialnogo otchuzhdeniya kak uslovie snizheniya delinkventnosti v podrostkovom vozraste [Overcoming social exclusion as a condition for reducing delinquency in adolescence]: avtoreferat dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.13: zaschislena 19.11.2010 / O.A. Popova; [Tambovskiy gos. un-t im. G. R. Derzhavina]. – Tambov, 2010. – 25 p.
11. Rybka N.M. (2015) «Spozhyvannia» filosofii u VNZ [Consumption" philosophy in universities]/ N.M. Rybka// Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Kontsepty sotsiokulturnoi transformatsii suchasnogo suspilstva». Pivdennoukrainskyi natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni K.D. Ushynskoho– 26-27 travnia. – Odesa, 2015. – pp.130-133.
12. Rostovtseva M.V. (2012) Filsofskiy smysl ponyatiya «Sotsialnaya adaptatsiya» [The philosophical meaning of the term "Social adaptation"]/ M.V. Rostovtseva, A.A. Mashanov// Vestnik KrasGAU. – 2012. – #6. – pp.288-292.
13. Savkin N.S. (2015) Vozmozhnosti prikladnoy filosofii [Features Applied Philosophy]/ N.S. Savkin// Filosofiya i obschestvo. – 2015. – # 3-4. – pp.155-165.
14. Tyugashev E.A. (2000) Filsofskaya deyatelnost: gorizont bezopasnosti (Teoretikometodologicheskii analiz) [Philosophical activity: Security horizon (Theoretical and

methodological analysis)]/ E.A. Tyugashev. – Novosibirsk, 2000. – Rezhim dostupu: http://society.polbu.ru/tyugashev_philoactivity/ch09_i.html.

15. Yasna I. (2015) Chy potriben «rebrendynh» ukrainskii filosofii? [Do I need a "rebranding" Ukrainian philosophy?]/ I. Yasna // Filsofska dumka, 2015, – №6 – pp. 23-38.